

اشعار معجز آئینہ زندگی مردم

«آثار میرزا علی معجز شبستری»

www.ketab.ir

تحقیق: بهمن نصیرزاده (آراز)

سرشناسه: نصیرزاده، بهمن، ۱۳۵۱ -
عنوان و نام پدیدآور: اشعار معجز آینه زندگی مردم/ آثار میرزا علی معجز شبستری.
مشخصات نشر: گرگان: مختومقلی فراغی، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری : ۲۳۸ص.

شابک : ۵-۹۳۳-۵۰۸-۹۶۴-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی: فیبا

یادداشت : کتابنامه: ص. ۲۳۳.

موضوع : معجز شبستری، علی، ۱۲۵۰ - ۱۳۱۲. — نقد و تفسیر

موضوع : شعر ترکی آذربایجانی — ایران -- قرن ۱۴ — تاریخ و نقد

موضوع : Azerbaijan poetry — Iran

۲۰th century -- History and criticism

رده بندی کنگره : PL۳۱۴

رده بندی دیویی : ۸۹۴/۳۶۱۱

شماره کتابشناسی ملی : ۷۵۱۲۶۵۶

وضعیت رکورد : فیبا

آثار میرزا علی شبستری

اشعار معجز آینه زندگی مردم

تحقیق: بهمن نصیرزاده (آراز)

ناشر: مختومقلی فراغی ۰۹۱۱۳۷۰۷۰۰۸

چاپخانه: چاپ افست مختومقلی ۰۹۱۱۲۷۳۳۸۵۰

سال نشر: ۱۳۹۹

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

قطع: وزیری

قیمت: ۵۰۰ ۰۰۰ ریال

تعداد صفحات: ۲۳۸

شابک: ۵-۹۳۳-۵۰۸-۹۶۴-۹۷۸

فهرست مطالب:

ردیف	عنوان	صفحه
۱	مقدمه	۱۰
۲	فصل اول: بررسی اوضاع شبستر	۱۳
۳	موقعیت جغرافیایی شبستر	۱۳
۴	مراسم مذهبی در شبستر	۲۱
۵	نگاهی به اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی زمان معجز	۲۲
۶	اوضاع ادبی نظم و نثر در دوره قاجار	۳۱
۷	فصل دوم: پیشینه	۳۹
۸	نقد و بررسی منابع	۴۶
۹	فصل سوم: زندگینامه معجز شبستری	۵۳
۱۰	از تولد تا نوجوانی	۵۳
۱۱	محل سکونت	۵۶
۱۲	اشتغال معجز	۵۸
۱۳	بازگشت به شبستر	۶۴
۱۴	رفتن به شاهرود	۶۷

۶۹	وفات و سرانجام قبر معجز	۱۵
۷۲	فصل چهارم: طنز در دوران مشروطیت	۱۶
۸۰	فصل پنجم: اندیشه‌های معجز	۱۷
۸۲	اندیشه‌های سیاسی معجز	۱۸
۸۴	نظر معجز به بلشویک	۱۹
۸۷	دیدگاه معجز نسبت به جنگ جهانی اول	۲۰
۹۱	نظر معجز نسبت به جمهوریت	۲۱
۹۳	نظر معجز به حکومت پهلوی	۲۲
۹۵	وضع نظام وظیفه دوران پهلوی در اشعار معجز	۲۳
۹۷	کشف حجاب در اشعار معجز	۲۴
۱۰۰	دیدگاه معجز در مورد افراد اغتشاشگر	۲۵
۱۰۶	سیمای قاجاریه در شعر معجز	۲۶
۱۰۹	دیدگاه معجز در مورد اقدامات رضاشاه	۲۷
۱۱۳	بازتاب مسائل فرهنگی در اشعار معجز	۲۸
-	اندیشه معجز در مورد عوامل ترقی کشور	۲۹
۱۱۷	دیدگاه معجز در مورد معلمان	۳۰
۱۱۸	اندیشه معجز در مورد مذهب	۳۱
-	اندیشه معجز در مورد قمه زنی	۳۲
۱۳۷	اعتقادات معجز	۳۳
۱۳۸	اعتقادات معجز به خدا	۳۴
۱۴۰	بازتاب زندگی و معیشت مردم در اشعار معجز شبستری	۳۵
۱۵۳	جو حاکم جامعه	۳۶

۱۵۹	بیکاری	۳۷
۱۶۹	احتکار	۳۸
۱۷۹	کم فروشی	۳۹
۱۸۲	فناوری و صنعت	۴۰
۱۸۷	فصل ششم بررسی اندیشه‌های معجز در زمینه‌های اجتماعی	۴۱
۱۸۹	دیدگاه معجز در مورد زنان	۴۲
۱۹۵	پوشش زنان	۴۳
۲۰۱	تعصب معجز نسبت به زنان	۴۴
۲۰۲	دیدگاه معجز به تحصیل زنان	۴۵
۲۱۰	دیدگاه معجز به نفاق و دورویی	۴۶
۲۲۰	دیدگاه معجز به بهداشت	۴۷
۲۳۰	دیدگاه معجز به بیماری‌ها	۴۸
۲۴۰	دیدگاه معجز به خرافات	۴۹
۲۵۰	دیدگاه معجز به دعا نویسان	۵۰
۲۶۰	دیدگاه معجز با واعظان	۵۱
۲۷۰	دیدگاه معجز در مورد سادات	۵۲
۲۹۳	فصل هفتم: بررسی برخی اسامی در اشعار معجز	۵۳
۲۹۳	مطبوعات و ... در اشعار معجز	۵۴

مقدمه:

میرزا علی معجز شبستری (۱۲۵۲ - ۱۳۱۳ ش) از شاعران واقع‌گرای دوره قاجار و پهلوی است که به اوضاع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی جامعه واقف بوده و سعی کرده آن‌ها را صریح و بی‌پرده به گوش ملت خویش برساند و عوامل عقب‌ماندگی و جهل، نقصان‌ها، کاستی‌ها را به صورت صریح و آشکار بیان نماید. در اظهار نظر عقیده خویش هیچ‌گاه محتاطانه عمل نکرده و حقایق و واقعیات جامعه را به صورت مصور بیان و در بیداری مردم زمان خویش نقش بسزایی ایفا کرده است. معجز شبستری از نخستین ایرانیانی است که تجدد ادبی را با ارائه افکار خویش بر ضد ارتجاع در کشور مطرح کرده و از طرفداران سرسخت جمهوری خواه بوده است. مشارالیه با مذهب و دین مخالف نبوده بلکه با عوامل ارتجاع که دین را بهانه‌ای برای فریب مردم قرار داده بودند مخالفت می‌کرد. متعصب ملی و مذهبی نبوده و با دیدگاه انسان‌گرایانه به دنیا می‌نگریست. در سروده‌هایش خداوند را رد نکرده است. دیدگاه وی در ارتباط با دین، نقض برداشت‌های غلط مردم از دین و خدا بوده است. هیچ‌گونه تمایلی به بلشویک و کمونیستی نشان نداده تا آنجا که در برخی آثارش به این‌گونه افکار تاخته است. نتایج و یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد معجز اوضاع اجتماعی حیاتش را با «زبان هجو»، بدون واهمه و ترس نقد کرده و آشکارا به جنگ با مخالفان افکار خویش؛ که آن‌ها را عامل عقب‌ماندگی می‌داند حمله ور گردیده و گاهی نیز حاکمان را عاملان ظلم و «استبداد» قلمداد کرده و در اشعارش به آن‌ها حمله و آشکارا، اقدامات غلط افراد مختلف را برملا کرده است. به «تحریفات» و «بدعت‌ها» تاخته و انسان‌ها را به سوی ترقی و «تمدن» فراخوانده است. اشعارش تابلویی از بدبختی و فقر و گرسنگی مردم زمان خویش است که ضمن اشاره به تفاوت طبقاتی به سردمداران و حاکمان می‌تازد. مردم در سیمای شعر معجز نمود جهالت هستند که عاملین اعتراض به مسببان عقب مانده نگهداشتند مردم، در معرض تیر تکفیر قرار می‌گرفتند. زنان در اشعارش ماکتی از مظلومیت را به نمایش می‌گذارند. که تحت امر و فرامین واعظ مجبور به اطاعت بی چون و چرای از گفته‌های

ایشان هستند. و حق انتخاب را نداشته و مردان نیز از صدا زدن اسامی زنان خویش اظهار شرم می کردند.

دوره قاجار را بر خلاف دوران های بعدش، می توان دوران آگاهی و بیداری ملت ایران دانست که در این زمان نویسندگان و شاعران از تلاش در افشاگری ناملایمات کشور و دخالت بیگانگان و تاراج مملکت کوتاهی نمی کردند. در این تنگناها میرزا علی معجز عقب نشینی نکرده و مردم را به مبارزه، علیه ظلم و بیداد داخلی و استعمار اروپایی تشویق می کند. معجز شبستری در اوایل زندگی خود برای گذران زندگی مجبور می شود کشورش را ترک و همانند دیگر هم وطنان خود برای امرارمعاش عازم استانبول شود. مشارالیه با کار کردن در کتابفروشی گذران زندگی می کند و به دلیل آشنایی با برخی افکار آزادی خواه مانند جمهوریت و ... چشم و دلش باز می شود و با دیدگاهی بهتر به دنیا می نگرد. در نتیجه مطالعه در کتابفروشی اطلاعات و آگاهی های زیادی از اروپا و روشنگری به دست می آورد. با اطلاع از علوم، فنون و پیشرفت اروپا در استانبول به فکر پیشرفت کشور خویش می افتد. از آنجاییکه که فردی وطن پرست بوده تلاش می کند علاج جامعه خویش را تشخیص دهد. معجز بند از بازگشت به وطن با کوله باری از آگاهی و اطلاعات، چون کشور خویش را غرق در جهل و خرافات می بیند شروع به نوحه سرایی در مورد وضع مملکت خود می کند. بنا به گفته خودش این اقدامات به مزاج برخی افراد مخصوصا واعظان زمان خوش نیامده لذا در مقابل معجز جبهه گیری کرده و او را به مراسم ها، اعم از عزاداری، عروسی یا ... دعوت نمی کنند. میرزا علی با مبلغ پولی که از استانبول آورده مغازه خواربارفروشی باز کرده اما مردم از تهدید چوب تکفیر، وی را تحریم و با او داد و ستد نمی کنند در نهایت مجبور می شود مغازه را تعطیل نماید.

معجز ضمن افشاگری و جسارت دادن به مردم خویش، با سرودن اشعاری در حد فهم مردم عادی در مخالفت با ارتجاع، ظلم و ستم داخلی، تشویق زنان به امر تحصیل و حمله

به واعظان ریاکار عقب نمی‌نشیند. شعر دوران معجز مصادف بود با اشعار انتقادی و انفکاک درباری، به‌طوری‌که در این دوره اشعار منتقدان، ساده و در حد درک عموم سروده می‌شد. معجز نیز اشعاری در مخالفت با حاکمان، نقض خرافات، مبارزه با جهل و ارتجاع می‌سرود به زبانی که، اوضاع مملکت خویش را بیان؛ مردم را به‌سوی علوم و فنون، پیشرفت در علم و هنر فرا می‌خواند سرانجام در اواخر عمر به خاطر سختی امرارمعاش و بیماری مجبور می‌شود دیار پدری‌اش را ترک و به شاهرود رود. از ایشان اشعاری به زبان ترکی و قسمت اندکی به زبان فارسی به یادگار مانده است.

معجز از جمهوری‌خواهان دوره قاجار است که با ارائه افکار خویش در قالب اشعار طنز سعی در بیداری مردم خویش داشت. از اینکه دولت قاجار چندان اقدامی در جهت رفاه و آگاهی مردم نمی‌کرد سخت دل‌آزرده بود به‌طوری‌که قبل از سلطنت رضا شاه ضمن اعتراض شدید از حکومت قاجار و آرزوی سقوط آن از رضاخان حمایت می‌کند. روشنفکران جامعه نیز به دنبال دیکتاتور مصلح بودند. عدم وجود اشتغال در کشور، وضع سنگین مالیات، خفقان زنان، پیشرفت و تمدن در اروپا معجز را به‌سوی معترضین سوق داده و بعدها به خاطر پاره‌ای اقدامات حکومت پهلوی مانند ایجاد امنیت؛ در برخی از اشعارش این حکومت را می‌ستاید و گاهی هم به دلیل اقدامات رضاشاه علیه روحانیان و اجرای کشف حجاب و ... در موازات همین اندیشه‌ها قدم برمی‌دارد.